

Віра Вовк

ЛЕГЕНДИ

Авторка вживає правопис Г. Голоскевича

Львів – Ріо-де-Жанейро

© Вовк Віра

РІЗДВЯНА ЛЕГЕНДА

Зі спаленої оселі залишилося тільки їх двоє. Марія хотіла митися до зорі, щоб придбати дівочу вроду, і дід Осип мусів прорубати їй сокирою полонку в гірському потоці. (Небіжка Ганька, земля їй пером, набила дитині голову такими небилицями).

– Далеко ще до колиби, діду?

– Ти втомлена? Потерпи, любко, я не годен тебе на руках нести. Ти вже далі дівка, вже лице до зорі вмивала.

– І в колибі є Чорнуля?

– Ти голодна? Пожди ще трішки. Дід зварить тобі зараз вечерю.

Ввійшли до колиби. Війнуло теплом від сіна й звірячих тіл. В кутку збилося в громаду кілька переляканих овець, і чорна коза дивилася на них сумовитими очима. Марія розстелила квітчасту хустку й умостилася на сіні. Нараз вона сплеснула руками:

– Ой леле! Дитятко, діду!

– Дитятко?! – Дід Осип кинув рубати пруття й хотів бачити власними зіницями те чудо. Хлопчик був ще теплий, і коли з нього струсили сіно, він протер очі й підвів чорні вії.

– Леле! То Захарієвої! Вона його тут сховала!

Дід почав лаятися. Що ж їм тепер робити з дитиною? Краще вже кинути в полонку, як має нидіти без мами серед лісу. Він видоїв козу й поставив глечика на вогонь. Тепла пара молока залоскотала хлопчикові ніздрі, і він почав плакати.

– Цить, не плач, – зараз дам їсти, – заспокоювала його Марія і взяла брудний вузлик на коліна.

– Пий перше сама; ти вже геть обімліла, – бурмотів дід Осип. Марія взяла глечика в руку й приклала його до уст дитини. Хлопчик пив жадібно, аж захлинався. Коли він напився, глечик показав дно.

– Будеш їсти куліш без молока, – злився дід Осип, докинув ріща до полум'я й почав варити куліш. Він насупився, як сова, на дитину й на Марію, що почала чесати коси й заплітати дрібушечкою.

– Дурна ти! Хто тебе побачить? Тут тільки ведмеді заходять часом у колибу.

– Нині – Свят Вечір...

– Свят Вечір! Твого тата вбили, твою маму спалили, а тобі свято в голові?

Марія захлипала.

– Та все ж таки нині Свят Вечір...

Вона перевила хлопчика в хустку й почала колихати його на колінах. Йому зарум'яніли від тепла і молока щічки, і він засміявся вголос.

Нараз знадвору почувся скрипіт кроків по снігу, і три чоловіки ввійшли в колибу. Вони були, може, ще молоді, але бородаті й довговолосі.

– Христос Рождається, – сказали вони. Дід дивився на них недовірливо, зукоса. Йому здавалося, що один із них ніс під широким плащем рушницю.

– Славте Його! – відповіла Марія.

Чоловіки, що несміло стояли, побачили її щойно тепер, бо надворі була вже ніч і їх засліпило світло.

– Дозвольте завітати? Цьогорічна зима – сувора.

– Вогонь – для всіх.

Вони посідали довкола ватри, що неспокійно миготіла й красила кругляки колиби, та безупинно дивилися на Марію з дитиною.

– Як давно ми не були в людей, – сказав один.

– І як давно не чули дитячого сміху, – сказав другий.

– На тобі ліскових горішків, чічко! – сказав третій.

Марія простягла руку, але горішків було забагато на малу жменю.

– На тобі ще хусточку, зроби вузлик.

– Ай, вона вишивана в волошки... – Маріїні рожеві пальці перебирали дрібне вишивання. Чоловіки раділи її усміхом, немов би їх гріло весняне сонце або лоскотали полонинські леготи.

– На тобі яблучко червоне!

– На тобі мосяжний хрестик, любко. Молися за нас, грішних.

Дід Осип нараз почав протирати очі. Йому не хотілося вірити, що з-під Марічиної хустки виблискували білі рукави пацьорковими узорами, що за її головою сходив повний місяць і що дитятко було перев'язане веселкою. А три чоловіки клячали перед ним на землі й розгортали дари, немов царі перед Ісусом.

Вкінці дід не міг розібрати, чи він Осип, чи Йосиф, він знав тільки, що нізащо не кине хлопчика в полонку, бо це була Свята Ніч.

ЛЕГЕНДА ПРО ХРИСТОФОРА

Тільки старий панотець хвалив собі придуркуватого. Кажуть, що раз, коли потік зірвав кладку, він переніс на плечах панотця з Найсвятішими Тайнами на другий берег. Хоч кривий був, та мав силу. Бігмечки правда! Відтоді і прозвали його Христофором. Був потрібний, як латка на стару сорочку. Бувало, загорить десь хата улітку, то Христофор, ще заки хто отямиться, полізе на дзвіницю бити в дзвони; замотається кому вівця в дерен – Христофор віднайде й приведе до колиби. Убогі й багаті знали його. А вже найкраще, то певно діти, бо він приносив їм із гір іграшки з дерева: пранички, цебрики, мисники – чого душа забажає. Тільки діти, як діти: візьмуть іграшку в жменю і розпурхнуться, як горобці, ще й обкидають сараку грудками снігу. Христофор не боронився, не відгрожувався. Шкандибав собі спокійно туди, звідки прийшов. Ніхто не знав, з чого він жив, бо ж іграшки були за “простибіг”, не за гроші. Приймав часом запросини в сінях на куліш з гусянкою або на бурякові голубці з салом, як приходили свята. То було все.

Одної божої днини шкутильгав собі Христофор через лісок і надибав малу капличку при поляні. Пристанув, перехристився і підійшов ближче.

– Слава Йсу!.. – сказав несміло.

– Навіки слава! – відповіла Мати Божа. Вона сиділа на дерев'янім незастеленім ослоні і тримала на колінах

сонного Ісуса. Вітер свистав і калатав капличкою, як повною маківкою, здавалося, що перекине її. Христофор подивився на Ісусові босі ніжки і промовив:

– Ти змерз, сарака. Тримав ноги так близько свічника, що свічки їх геть обкоптили. Твої ноги – маленькі: з двох волоських горіхів можна б Тобі зробити постоли.

Ще Ісус не прочунав, коли на його ногах були два нові постільці з горіхової лущинки.

– Як тепло, Мамко! – кликнув Ісусик. – Хотілося б стрибати й бігати по верхах.

Христофор зрадів і пошпирив у своїх бесагах. Він витягнув гарний топірець і положив Ісусові в руку:

– Щоби мав, як будеш ходити по наших верхах.

Потім поклав коло Матері Божої малу масляничку.

– Матінько Божа, Твій Син такий марненький, зовсім не підріс від останнього року. Зроби Йому свіже масельце, щоб не їв пісного хліба і ріс здоровий.

– Зроблю, спасибі, Христофоре, – відповіла Богородиця, а Ісус дав йому свій зелений прутик і сказав, щоб він зробив собі з нього сопілку. Христофор вдарив три поклони, бо то було вперше, що йому якась дитина щось дарувала.

– Вже йдеш? – спитав Ісус. – Але прийди ще, добре? Ніхто не грається зі мною. Як упаде сніг, поїдемо разом саньми, добре?

Тепер Христофор підстрибнув весело на своїй кривій нозі. Гей, тож то будуть свята для нього! Тож то дивуватимуться всі люди, як він поїде саньми з Ісусом через село аж до церкви!

У селі люди вже дивувалися, що Христофор такий радий. Балакав, сміявся, навіть бурмотів коломийку. А вже як зробив собі сопілку і почав вигравати на ній “гуцулки” й “дрібущечки”, то всі повідчиняли роти з дива.

Але під Різдво Христофор занедужав і ліг на лаву. Минули свята, впав сильний сніг, аж тут пізно під Щедрий Вечір чує, як хтось добувається до повітки і кличе слабким голоском:

– Христофоре, відчини мені.

Підвівся з лави і виглянув, а там стояв Ісус з лісової каплички й дрижав усім тілом.

– Поїдеш зі мною саньми, Христофоре? – спитала дитина, обнявши його рученьками за шию.

– Поїду, конику срібленький, але Ти ходи загірися до колиби.

– Ой, не могу я грітися в тебе, бо моя Мамка в лісі сама замерзає. Тріє Царі принесли срібло-злото, але нам твого кептаря треба, бо навіть нема овець і вола, щоб нас нині загірили.

Христофор притулив Дитятко до себе і сів у сани. Поїхали. Дзеленькали весело дзвоники. Придорожні дерева клонилися перед ними до землі, з капличок і церков вибігали мальовані святі поздоровити їх з Різдвом Христовим і черпати свячену воду з потоку, через який вони проковзнулися. Дзвони роздзвонили щедрівки по дзвіницях, але люди спали.

Коли приїхали до каплички, Христофор поклав Ісуса легенько на коліна Марії і обгорнув їх разом своїм кептарем.

І Христофорові зробилося любо й тепло, хоч колядники з зорею, що верталися вдосвіта з другого села, знайшли його замерзлого коло каплички.

ЛЕГЕНДА ПРО ГАЛИНІ ДРУЖЕЧКИ

– Гафійко-любко, будь мені за дружечку на весіллі, – просила Галя.

Гафійка зарум'яніла, як пишна рожа:

– Не знаю, чи неня пустить. – У Галі – босі ноги, а в Гафійки – пацьорковані рукави. Пішла далі Галя.

– Єленко-чічко, будь мені за дружечку на весіллі. Ніхто не хоче, сама не знаю, що мені робити.

– А будуть музики, танці? – спитала чорноока, рухлива, як білка, Єленка.

– Ой, де я, сарака, візьму музик?

Єленка спустила вії, а Галя пішла далі.

– Параню-красотко, Катерино-золотко, Ганусю-яблучко красне! – Ніхто не хотів бути Галі за дружечку.

– Як же я піду за тебе, Васильку? Хто мені буде за дружечки? Неспіване весілля, кажуть люди, – нещасне.

Сумна, сумна Галя, а Василько стояв, як молодий кленочок, що вріс глибоко в землю: не буде дружечок у його Галі, ні вечорниць, ні пісень, бо Галя – сирітка, а він – тільки пастух чужих овець на полонині.

Галя пішла поволі в хату і зачинила двері на засувку. Крізь вікно плив запах травневого зілля. Святі образи схилялися зі стіни над бідним столом; не було на ньому ні весільних короваїв, ні узвару зі сливок для дружечок, ні паленої горілки для музик.

Нараз від піль понісся ледве чутний спів:

В морелі – рожева гілка,
У Галі – скрипки і сопілка,
У Галі – морелі вітка,
Віночок ще й позолітка.

Скрипка сміялася дрібушечкою, і сопілка танцювала коломийки ближче і ближче.

Несемо намисто Галі:
Червоні, як мак, коралі;
Несемо пояс дуговий,
Герданик над чорні брови.

Галя відчинила хату і несміло станула на порозі, де місяць кинув цілий сніп свого сяйва. Через поле йшла Ясна Пані в вишиванім платті і плела з зілля віночок. Довкола неї світилися, як свічник, дівчата і подавали їй то руту, то барвінок, то васильок.

- Добрий вечір, молода Галю! – заговорили дівчата.
- Добрий вечір, – відповіла Галя.
- Впустиш дружечок до хати? – спитала Ясна Пані.
- Не маю я чим дружечок погостити, – сказала Галя.
- Погостиш чистим серцем, коли нема в тебе вареного й печеного, – потішали дружечки, входячи до хати.
- Покажи нам своє віно, Галю! – просила Ясна Пані.

– Немає в мене віна, – відповіла Галя.

– Не журися: у саді червоніє моє намисто, мої сережки, – сказала Ясна Пані. Дівчата метнулися і принесли пригорщами китички ягід і галузки вишень.

Дивиться Галя, а її сорочка вибілилася до місячного сьйва, як тонкий льон. Дружечки переткали її уставки свіжими квітами, наділи на неї намисто з ягід глогорожі і сережки з вишень у зеленім листю, а Ясна Пані поставила їй на коси віночок і герданик під віночок. Глянула Галя на себе в шибу і щасливо засміялася.

Дружечки співали до пізньої ночі, потім порозходилися. А ранком Василько був найгордіший легінь у церкві, бо його Галя сяяла, як рання зоря, і золотила закопчені від свічок ікони.

А молода впала навколішки і шепотіла дрижучими устами “Богородице Діво”, бо вона пізнала своїх дружечок над віттарем і на мальованих хоругвах.

ЛЕГЕНДА ПРО ПИСАНКУ СВЯТ-МИКОЛИ

Баба Марина йшла до хати зі свяченим. Паски в неї не було, ні колачів, ні зозулі з переплетеними крилами, а писанок не годна була накрасити, бо руки їй тряслися. Знала, який то репіт у хаті буде, як внучок, сирота, побачить у кошелюку білі яйця. Ішла й обтирала сльози рукавом сорочки. Якби так Андрійків дедьо жив, то не одну потіху мала б дитина на Великдень!

Марина здоровила: “Христос Воскрес” всіх Ісусів на перехрестях і цілувала підніжки святим у придорожніх капличках. Припала до Свят-Миколи і давай заводити:

– Святенький мій, сонечко золотеньке, оленику срібленький, покраси мої яечка, бо Андрійко верещатиме, що страх!

– Не заводи, Марино, дай мені твій кошелюк, – сказав святий Микола.

Зглянулися святі з каплички на стару. Одно яйце взяла Богородиця і розписала на ній церковцю з дзвіницею. Ангели малювали свічники, а малий Ісус коники і зайчики. Свят-Микола почав красити своє яечко і пофарбував собі геть вуса й бороду, як овечу вовну на ліжник. Його яечко стало плямисте, як полонина на провесні, з якої ще не цілком розтав сніг.

– Гм... – думав Свят-Микола, що не любив давати будь-які дарунки. – Вже коли ця писанка не красна, то хай вона має таку тверду лушпинку, як лісовий горішок. І він поклав писанку між другі в кошелік.

Баба Марина подякувала красенько і пішла додому. Іде вона попри Облаз, аж глип!, а там стоїть собі Арідник, пакає рогову люльку і моргає на неї, як на молодицю. Бабі заперло віддих зі страху.

– Що ж, бабо Марино, – каже “той”, – підеш зі мною поцокатися?

А в баби вже зуби цокаються. Але що ж – треба йти, коли запрошує.

Арідник взяв свою писанку з пекла, наповнену твердою смолою, а баба почала перебирати свої писанки: тої жалко, тої шкода, вибрала ту, яку малював Свят-Микола.

– За що цокаємося? – питає Арідника.

– За душу Андрійчикову, – каже він.

– Свят, свят, свят! – схаменулася стара. – Як ти – за його душу, так я – за його добру славу, довге життєчко на землі і вічне щастя в небі цокаюся.

Цок, цок – трісь! Арідникова писанка розлупилася.

– Ну, коли вже Андрійкова душа дісталася ангелам, то цокнімся за твою, стара, – заскреготав золотими зубами Арідник.

– Моя душа варта більше, як глечик червінців, але хай буде по-твому, – згодилася Марина і воркоче під ніс: – Поможі, Свят-Миколо!

Цок, цок – трісь! Розлупилася на другім боці Арідникова писанка. Але відомо, що дідька скоро не позбудешся. Він добув з дзьобенки другу писанку, новеньку й гарячу, як вогонь.

– Скажи тепер ти, Марино, за що хочеш цокатися, – каже.

Марина думає й роздумує: й цього, й того треба, але вже найбільше такої рогової люлечки, як Арідник має!

Коли Арідник почув, що вона завзялася на його люльку, згадав свою розбиту писанку і вівкнув:

– Люльки не дам тобі таки, бісова бабо! – зареготався і зник їй з віч.

Марина перехристилася й подрипала до хати. Коло ворині наступила на глечик, набитий червінцями, як голубцями зі салом.

За перший червінець Марина купила святому Миколі здоровенну воскову свічку.

ЛЕГЕНДА ПРО КЕРМАНИЧА

На верхах голосили трембіти, і Марковому батькові зложили на лаві долоні навхрест. Не треба було нікого просити; сусідки заводили, як вітер у грубі, а Калина, Маркова неня, ломила руки над небіжчиком:

– То ж то я діждалася доленьки, Іванку, від тебе! Хто буде тепер господарем у хаті? Хто заробить на дрібні діти? Вже з тобою в хаті не доставало: ні на постолі, ні на сало. Тепер вже й на чорний хліб не стане. – І вдесьте вона жалувалася добрим людям:

– Так нам та несамовита ріка догодила!

– Не одного Греджин проковтне. Лукавий закрут!

– Найкращий керманич не всокотиться!

Поховали Маркового дедю в смерековій домовині, поспівали “Со светими упокой” і порозходилися до хат. День був дощистий, ріка в долині металася, як люта змія. Вікна Калининої хати позаходили парою, а Калина втирала щораз порепаними руками червоні повіки. Діти, яких завжди було повно в хаті, позалазили за піч, тільки Марко, тепер дванадцятирічний газда, зашився в куток під мисником.

– Вже нема деді... – думав він заєдно. – Як буде тепер? Прийде щось зовсім нове, але що?

Спершу прийшла ніч. Калина сиділа при запаленій свічці зажурена, слаба. Заки засіріло, хтось застукав у двері:

– Відчини, Калино! – Калина метнулася до дверей, і в хату зайшов тяжким кроком її брат, Юрко. Почав озиратися і побачив Марка.

– Він ще дитина, Юрку, – боязко озвалася Калина.

– Яка там дитина – парубок! Хтось же мусить заробити на тебе й на діти! Ходім, Марку.

Марко вийшов за Юрком. У сніях Калина захлипала, що він “сарака”, а світанок був холодний, аж до кости добирався. Але вгорі над ялицями світилися зорі, як бджоли, що вилетіли з вулика.

– Ти вже був на дарабі? – спитав Юрко.

– Був... з дєдьом, – відповів Марко.

– Будеш тепер дедю заступати. – Ішли мовчки верхом гори, потім почали спускатися плаєм над ріку. Почулися перегукування легінів; вже можна було розрізнити їх між деревами, як в’язали сильними руками колоду до колоди, сплав до сплаву.

– Ходи помагати, Марку! – кликнув хтось, і Марко підбіг, але його промерзлі руки не могли принести легіням великого хисту.

– Дивися, яка цяця, які в нього білі долоні!

– Коло мами за грубою сиділо і голубці зі салом заїдало!

– Краще б йому паничком жити, як легінем на дарабах, – кепкували парубки.

– Залишіть хлопця! Ходи на дарабу, Марку. Твоє весло тут коло керманича. Уважай, що він каже, і сокотись!

Юрко не панькався з Марком. Може, й справді Калина розпестила хлопця, – думав.

Марко взяв своє весло. Долоня не могла ще обхопити його довкола. Як він буде веслувати? Щоб піднести весло, він мусів налягати на нього цілим тілом.

– Матінько Божа, Господоньку мій! – молився хлопчина.

– Гей! – понеслося лісами, і дарабу відбили від берега. Черемош повився, як зелена гадюка, тільки піни піднеслися берегами.

– Ісусе, місяцю срібненький! – Марко обхопив весло двома руками і припер до себе. Ніколи йому не здавалося, що Черемош такий біснுவатий.

– Сокотись! – понісся голос керманича. Білі камені летіли, як на крилах, дарабі назустріч.

– Піднеси весло, Марку! – Дараба закрутила півколо і помчала, як хвостата зоря. Бігли ліси на верхах, села, розпорошені в надбережних садах, лупакові скелі, хитрі закрути, водоспади, як бинди. Вже й Сокільське минуло (без “гайтача”, слава Богу), а ріка вилася красно до сонця, що зійшло над буками.

– Мама готує сніданок... деді вже нема... – сльози душили хлопця. А легіні підсвистували собі під чорним вусом і перекликувалися. Нараз усе замовкло: кожний нагострив зір і зайняв своє місце. Та сива скеля, те круте плесо під нею, то – Греджин. Здавалося, що летять стрімголов у нечистого крутіж!

– Ісусе, сонічко ясне!

І сталося те гаряче бажане, що сповняється тільки дуже чистим, дуже простим душам:

– Я тут, – каже Ісус при кермі, і Його лагідні очі палають так мирно, як ладан у церкві. – Не бійся; Я – твій керманич.

– Піднеси весло-о! – Хлопець підніс його, повний віри. Чорне плесо зникло за дарабою. Тоді він почув себе дужим, як дзвіниця, і почав перекликуватися з легінями.

ЛЕГЕНДА ПРО КОЛОСКИ

Всі ждали на хліб. Мати лежала горілиць на постелі, а менші верещали. Ніна мусіла знайти раду. Може, трактори не зібрали всіх колосків, може, вдасться їй назбирати жмінку-дві. Пішла перед сходом сонця. Земля була холодна, добра. Коли піднеслися мряки, Ніна була сама, як лущинка лісового горіха, серед океанів піль. Стерня колола, хоч вона була звикла ходити боса. Зоріла, як чайка, і ховала забуті колоски в рукави і малу пазуху сірої сукенки. Але потім прийшло сонце: велике, як млинове колесо, і пекло в очі. Ніна не знала, що їй робити. Хотіла вертатися додому, але пригадала собі мамині напухлі ноги і кощаві руки. І братчиків, що верещали... Станула, прислонивши очі від ясности рукою, і приглядалася одноманітності стернища.

Здаля ішла жінка з мальованим рядном на руці. Була смуглява від сонця, повновида, як дерево, що родить, чиста, в льоновім морщенім платті. Зблизилася, і Ніна хотіла бути коло неї, як ласкаве звірятко. Жінка матерньо погладила коротко стрижену голівку:

– Яка ти марненька, яка тісна й куца твоя сукенка! Я поможу тобі збирати колоски, – сказала вона і похилилася над стернею. Ніна, що не зводила з неї очей, побачила через виріз її сорочки серце, перебите сімома мечами.

– Бідна, як її катували, – думала дитина. Жінка, мабуть, відгадала її думки, і в її очах заблисли сльози.

– Ой, не плач, не плач! Ходи, я повиймаю мечі з твого серця! – і Ніна обгорнула її сильно своїми руками. Вона знала, що хтось заподіяв тій жінці велике горе, але не знала, яке.

– Знаєш, мого батька розстріляли, – звірилася дитина.

– А мого Сина розп'яли, – відповіла жінка.

Ніна не розуміла. Жінка розстелила на межі своє рядно:

– Бачиш, в це рядно загорнули Його тіло і поклали в кам'яний гріб... – На рядні було намальоване Боже Тіло.

– Мого батька загребли без домовини... – сумно сказала дитина.

Мати Божа заплакала кривавими сльозами, але потім усміхнулася, поцілувала Ніну і почала сипати для неї зі своїх сліз намисто на стебло пшениці.

– Прийди завтра, Ніночко, сюди на поле. Ми підемо тоді разом далеко, підемо по веселці в мою хату. Я дам тобі хліба, дам тобі золотого меду, а в моїй хаті ти зустрінеш когось дуже любого.

– Я прийду, дай мені тільки занести колоски для мами!
– кликнула дівчинка і побігла додому полями і порожніми городами.

Зачинила за собою двері на засуву, висипала колоски на постелю недужої і почала розказувати: про жінку на стернищі, про її серце з мечами, про мальоване рядно. Мати кидалася на постелі, пробувала руками й устами Нінчиного чола, христілася. Діти принишкли довкола з розкритими ротами. Ніна не знала нічого, як і вони, про Бога.

Досвіта, коли всі дрімали гарячковим сном, Ніна пішла на поле, їй стало дуже радісно на душі. Здавалося, що вперше почула ляцання птахів перед сходом сонця. Мати Божа вибігла з розгорненими раменами Ніні назустріч і втиснула їй на голову віночок з придорожніх квітів.

З тим віночком знайшли потім Ніну на стерниці. І заспівали жайворонки, що також і нехрищеним дітям відкритий рай...

ЛЕГЕНДА ПРО СУХЕ ДЕРЕВО

(Поправлена версія)

Ісус знов був серед своїх.

– Учителю, – сказала м'яко Марія Магдалина з очима, повними сліз. – Марта чула Твої слова, що сама віра нас не спасе. Що ж спасе нас? – Її слова були оксамитні, як овочі барви арабського золота, що віяли тепло в тиші з густого листя.

– Любов, Маріє, – сказав Ісус.

Тоді Марія Магдалина стрепенулася, як спілий цвіт морелі від вітру.

– Кого ми маємо любити, Вчителю? – спитав другий сопілковий голос пастиря білих овець.

– Ти знаєш, Йоане: тих, що нас не люблять. Ти ж пам'ятаєш Його слова: “Хто мечем воює той умре від меча”.

– Любов, – прошептала, мов у чудовім сні, велика грішниця. Тоді піднеслася статуя дівчини в мідянім шоломі, а яким сіяли три лілеї.

– Твоя Мати, Ісусе, дала мені меч. Вона казала мені боротись.

Всі оглянулися на дівчину з мужньо вирізьбленими устами.

Жанна д'Арк!

– Боротися? – прокинулася Марія Магдалина. – Мір'ям казала тобі боротися?

Богородиця всміхнулася нерозгадано-містично.

– Той, що вигнав купців із храму, так велів.

– Ісус? – зойкнула Магдалина. Жанна д'Арк сперлася руками на двосічний меч, як архангел, що боронив входу до раю. Богородиця всміхнулася вишневим цвітом.

– Його права не є людські права. Він їх творить і встановляє. Твоїм завданням була любов, її – помста. Бог більший за них обох.

– А твоїм, Мір'ям?

– Моїм було зоріння.

Тоді припав до Христа юнак, якого Його учні не знали.

– Ісусе, Ти говорив до них словами, і Твоя Мати до них говорила. Ти давав знаки Аронові, Мойсееві й Давидові, й вони знали своє завдання. Але ми, що прийшли пізно по Тобі, для яких Ти мовчиш, що ми знаємо? Одні думають, що Ти спиш і ми є тільки Твоїм сном, другі, що ми спимо і Ти нам снишся. Чому Ти не кидаєш на розбійників своїх блискавиць і не відповідаєш громом на брехню? Чому не значиш дороги правди вогняними стовпами, щоб наша нога не ступала в темряві?

Ісус дивився на нього, повний жалю, і Його отара мовчала. Вкінці промовив Божий Син :

– Мої слова розписані на небі й на землі, але ви сліпі й не знаєте їхнього значення. Усім вони написані, але тільки вибрані будуть читати.

– А сліпі, Ісусе? Як знатимуть вони, що для них написано? Ті, що посуваються вперед непевними кроками, що шукають, доторкаючися предметів по дорозі, що часто губляться під зорями? Чи Ти їх відкинеш, синів Мартиних? Які будуть Твої жнива, Ісусе Христе?

– Я візьму повний колос і родюче дерево й кину кукіль і сухе дерево у вогонь. О, горе тому, хто неплідний! Горе вам, багатим душею, що розтратили зерно, яке я посіяв, пустими словами, розмазали богомазами, розбренькали богохуллям! Горе вам, що мріяли й не користали зі своєї богоподібності в творчості! Горе вам, яких поривали течії і які не будували там! Горе вам, що ставили вежі не на твердій землі, бо вежі заваляться і вас придавлять.

Блаженний, хто принесе спілий овоч у час збору!
Блаженний, хто не є сухим деревом!

Направду, кажу вам, скорше минуться сонце й місяць, як мої слова.

Ісус піднявся, як ранне світло, й стрункі дерева кругом заграли сопілками. За ним пішла біла отара.

Юнак залишився сам зі своїми питаннями...

СОЛОВ'ІНА ПІСНЯ

То було в моєму краю в масвий час рожевого яблуневого цвіту й росистих початків ранку. Мох у саду був наче нассані морські губки, а в росах лілейних чаш відбивалися бузки й жасмини, так, що запах цілої весни був згущений у кожній краплині.

Я подумала, що ніде нема таких лілей, як у моєму саду, і що їхні роси подібні до янгольських сліз. Тоді дерева заколихалися злегка передо мною в подуві вітру, наче б не хотіли згубити тих пречистих перел, що срібно тряслися в їхніх чашах. Чи це справжні янгольські сльози? – питала я їх, але вони не сказали мені нічого.

Коли сонце темно почервоніло перед смуглявим вечором і сховалося за синю гору, я пішла в сад між проліски й сніжинки, де дзвонили сопілкові голоси в гіллі над мою головою: то були солов'ї; найбільший співак між ними мав дістати тої ночі корону з лілейних рос. Співаки засипали сад трелями, їхній спів колихав цвітучим гіллям, схиляв шовкову, гарночесану травичку до землі, кучерявив береги конвалієвих голівок. Ніч була така чиста, що велика зоря впала, наче золота сльоза, з неба в мій сад, а коли я приглянулася, побачила шестикрилого янгола в білій-пребілій сорочці, на якій були вишивані зорі. Він сів собі на перелаз і став прислухуватися нічним музикам. Одні з них співали про запашні коси молодої берези, що лопочуть у вітрі, інші тужили за чарівним оком далекого ставу, прикритим до половини довгими віями шуварів,

інші знов мріяли про срібний танок зір над дерев'яними хатами й про пахощі старих черемх на зеленому горбі.

Тоді сказав янгол, що впав, наче сльоза, до мого саду:

– Чому малий соловій не співав про свою любов? Я наплакав усі лілейні чаші аж по береги, бо його спів кращий від херувимського.

Солов'ї шукали в гіллі й не знайшли його. Тоді вони почали шукати між квітами й побачили малого співака мертвого в шовкових косах трави.

– Ми дамо йому корону з янгольських сліз, – задзвеніли вони враз і поклали те коштовне прядиво на його голівку. А янгол узяв пташину у свою білу долоню й полетів по променем місяця назад у небо.

Стало дуже тихо в моєму саду, але я горіла щастям, бо ніде в світі немає кращих лілей, як у моєму краю, де солов'їний спів солодший від херувимського.

ЛЕГЕНДА ПРО КАЛИНОВИЙ КУЩ

При плаю, що вів на горб смерти, ріс марний калиновий кущ. Він любив життя і тужив за ним своїм тонким гіллям. Часом йому снився соковитий чорнозем, що поматірньому обтулив би його стовбур десь у просторому саду, де темношаті суворі кедри й веселі кругловиді липи стелили б йому прохолоду своєю тінню, а молоді дівчата перебирали б білими пальцями дірки сопілок з його нового пруття, квітчалися б його сніжним цвітом або коралевими кетягами.

Але коли лагідний Муж з Назарету зойкнув, як розбита арфа, під тягарем хреста і його стопи, з-під яких вицвітали давніше білі нарцизи, багрили порох дороги, калиновий кущ простер їм своє марне гіллячко, як килим, і не зважав на те, що й сандалі катів толочили його на смерть.

Неділею вранці йшли три Марії зі своїми оліями до святої могили. Та коли вони не знайшли Ісуса в гробі, розійшлися, плачучи, по городі.

Марія Магдалина бігла з розплетеними косами на Череп'яну Гору, але вона знайшла там тільки темночервоний хрест, який вже прийняли між себе ласкаві трави. Засмучена верталася вона до міста, аж нараз побачила на доріжці сухий калиновий кущ. І велика грішниця, що так дуже вміла любити, подумала в своїм горі:

“Коли я не можу намастити олією Христового тіла, то зроблю це цьому бідному мертвому кущеві” – і вона помастила його дорогою трояндовою оливою.

Нараз сталося диво: білий цвіт і коралеві кетяги ягід, немов краплини святої крові, вирости з мертвого гілля, і кожну квітку, і кожну ягоду обтулювало молоде зелене листя. Марія Магдалина понесла, дивуючись, той кущ калини до великого саду й попросила Огородника, щоб вкопав його в землю.

Огородник усміхнувся лагідно й посадив калинового куща між високі кедри й кругловиді липи в м'який чорнозем, наказав росам спливати на нього, вітрам – чесати його, сонцю – любити його, і порухував усі його листочки.

ЛЕГЕНДА ПРО ЛІТАЮЧІ ЗОРІ

Вмирав цісар. Тоді прийшли до нього високі достойники й запалили чотири смолоскипи біля чотирьох кутів його смертельно-білого ложа, щоб прославити так свого володаря. Він був золотим ідолом своїх підданих, які повзали перед ним зі страхом, ненавистю й подивом. Він ніколи не вбивав, тільки велів убивати, але його душа була чорна, як сажа, й чотири смолоскипи курилися, як Каїнова жертва перед обличчям Бога.

Архангели закрили свої лица крилами.

– Чому сумуєте? – спитав Бог.

– О, Всевишній, – відповів один шестикрилий. – Вмирають праведні, що їх ніхто не знає, ніхто не зложить їм навхрест скостенілих рук, і не посвітить їх душам хоч малою лойовою свічкою на другий світ.

– Їх душі світять, – відповів Бог. – Та, щоб не пропав цей гарний звичай, *Я* сам запалю кожному праведному свічку, щоб знали всі створіння, хто то пішов до Бога на весілля.

З того часу, коли вмирає праведний, з неба падає зоря, щоб посвітити його душі шлях на другий світ.

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ І ПАСТУШОК

Іде Святий. Микола полями й лугами, а за ним поспішають ангелики, що несуть дарунки для добрих та чемних дітей.

Ходить Чудотворець по всіх усядах, минає хати, загороди, села й міста, роздає дарунки, благословить і потішає бідолах і нужденних.

Так зайшов у село, в якому під самим лісом стояла хата. Двері відчинені, на порозі сидить хлопчина – босий, розхристаний, в подертій одежині, – вдивляється в небо, в ту молочну дорогу, що з небесних палат веде на землю.

Це малий Тарасик. Матері він не запам'ятав, торік умер батько, і він лишився круглим сиротою. Тепер служить у старої Василюхи й пасе влітку вівці та гуси. Він не показував по собі великого розуму – робив, що йому казали робити, але й ця робота йшла йому пиняво. Одно лиш його захоплювало. Побачить, бувало, що якась мати пестить і цілує свою дитину, малий Тарасик біжить мерщій туди, відкриває очі й уста і так вдивляється в матір, наче б йому очі хотіли вискочити.

Приходить вятий Миколай під хату, а малий Тарасик навіть шапки не зіймає, лише відкрив очі та й дивиться.

– Що ж то, Тарасику, ти мене не пізнаєш? – питає Святий Микола.

– Чому ні, тільки я Вас визираю з неба, а тим часом Ви прийшли з села.

– Скажи мені, Тарасе, чим тебе маю обдарувати, може шапкою, одягом, чобітьми?

– Ні...

– Може тобі дати такої їжі, щоб ти ніколи не був голодний?

– Ні...

– А може ти хочеш грошей багато?

– Також ні.

– Скажи ж, Тарасику, щиро, що ти хотів би мати, адже знай, що я і для тебе приніс дарунки, бо ти нічим не прогнівив Господа Всевишнього.

На ці слова Тарас упав на коліна і прошепотів несміливо:

– Я хотів би, св. Отче Миколаю, щоб мене хтось хоч раз у житті попестив і приголубив, як мати свою дитину.

Засумував Святий Микола і не сказав ні словечка. Любов матері – це, власне, єдина річ, якою він не міг нікого обдарувати.

СТАРА ЦЕРКВА

Стара церква стояла на пагорбі біля посілля. Давніше довкола неї росли дуби, але з роками вони погоріли від блискавиць, погинули від старости, а решту таки люди порубали в час великого нещастя, надіючись, що Бог простить той гріх, бо в хаті не було чим палити. А церква далі стояла, присадкувата, наче гриб-боровик, і похитувала кривим хрестом над банею з почорнілого дерева від рясних дощів і снігів, і так, мабуть через свою непомітність, пережила не одне лихоліття.

Всі її коштовності давно розібрали гендлярі церковного майна. Може, якийсь чужоземний музей придбав іконостас з наївними постатями чотирьох євангелистів, а любителі народного мистецтва мосяжну, важку кадильницю і дрібнорізьблену чашу. Також і решту добра: примітивні ікони, плащаницю, гаптовані ризи і ковані хрести – усе це плоди місцевого населення – розпродано з-під поли, і дехто з жителів був навіть свідком того святотатства. Залишилося тільки півзатерте настінне малювання, що на одній стіні зображувало розп'яття, а на другій – Страшний Суд, а також хори з вирізаною в виноградове листя балюстрадаю, бо їх не було як забрати.

Аж ось настала нова, надійна доба відлиги, і люди відідхнули з пільгою. Всі почали знов відвідувати церкву, навіть і ті, що давніше над нею знущалися. Одначе церковця виявилася надто нужденною і неvigідною для народу. До неї треба було зніматися на горб, і вона вже не вмщчала

в собі всіх жителів. Місцева рада вирішила збудувати новий храм на площі серед посілля, і до того зі столиці запрошено славного архітекта. Нова церква мала бути мурована, з бляшаною банею, щоб світила довколишнім селам, і з пишними мозаїками на зовнішніх стінах. Усі з захопленням узялися до діла і гордо стежили за його зростанням. Тільки паламар старої церкви недовіркою оглядав новизну в посіллі і похитував головою.

На Чесного Хреста нова церква стояла в риштуванні з зеленим вильцем на бані, ще не покритій бляхою. Почався празник. Святочна юрба з гамором наповнила майдан. Три священики правили богослужбу, і хор так грімко співав, що аж відгомін нісся по довколишніх горбах. Мерехтіли яскраво вишивані прапори, кадило густою хмарою висіло перед імпровізованим віттарем, над яким гарячими барвами красувалася нова ікона Чесного Хреста.

Після Служби Божої народ весело розкотився по майдані, де при лавках продавали ласощі і напої та всілякі релігійні пам'ятки: бляшані медалики, образочки з зображеннями святих, свічки й нашійні хрестики.

День був незвичайно гарячий, паркий, людей брала задуха, на небо насувалася якась темно-жовта хмара, тому всі поспішали до своїх домів, щоб їх не захопила буря. Справді, незадовго небо заволіклося чорною завісою і глухо загриміло. Здавалося, що якісь потворні кажани обліпили сонце. З неба падали комети і шматували землю, гураган бичував градом, ломив столітні дерева, здирав покрівлі домів, бурич огорожі. Вулицями і стежками шуміли рвучкі потоки, які забирали все, що їм стояло на заваді, і перелякані жителі нашвидку рятували дітей і тварин. Аж ось незвичайно яскраве світло всіх осліпило і вдарив грім. Баня нової церкви здригнулася, церква захиталася і розчахнулася, як свіжоспечений хліб.

За короткий час буря ущухла. Люди повиходили з садиб оглянути шкоду. Посілля подобало на велику руїну. Всі знали, що довго доведеться відбудовувати кожную хату, вже не кажучи про новий храм. Тоді хтось пригадав собі стару церковцю, з якої, певно, залишилися тільки тріски.

Але церква стояла. Ні одна гонта не випала з її бані. Здавалося, що вона ще цупкіше вросла в землю. На її порозі сидів старий паламар, який підвівся і став лицем до юрби.

– Цій церкві понад триста років. Заки люди зважилися її будувати, ішли до сповіди, молилися й займалися милосердними ділами. Тільки після довгого каяття, мовчання і роздумування, впевнені, що в їхньому серці вже не залишилося ні зернини пересуду чи зневаги, гордості чи світського блиску, а тільки любов і пошана до всього живого і ласка Божа, вони бралися до діла. Наважувалися різьбити іконостас тільки свяченими приладами і малювати його свяченими барвами. Тони їхніх ікон були спокійні, а всі орнаменти – зрівноважені, навіть ошадні. Вони уникали крикливого, бо голос Господній є тихий і людське серце мусить довго надслухати, щоб його почути.

– Звідки ви все це знаєте? – спитав хтось з юрби.

– Я будував цю церкву, – відповів паламар. – Ніщо не в силі її знищити, і янголи понесуть її в небо, бо вона свята.

Люди жаліли безумного, але не перечили і не насміялися з його слів. Всі задумано поверталися відбудовувати своє посілля.

Ніхто ніколи вже не бачив старого паламаря. Тільки перед порогом церкви, де він стояв, залишився в землі золотий слід.

ЗМІСТ

РІЗДВЯНА ЛЕГЕНДА	1
ЛЕГЕНДА ПРО ХРИСТОФОРА	5
ЛЕГЕНДА ПРО ГАЛИНИХ ДРУЖЕЧОК	9
ЛЕГЕНДА ПРО ПИСАНКУ СВЯТ-МИКОЛИ	12
ЛЕГЕНДА ПРО КЕРМАНИЧА	15
ЛЕГЕНДА ПРО КОЛОСКИ	19
ЛЕГЕНДА ПРО СУХЕ ДЕРЕВО	22
СОЛОВ'ІНА ПІСНЯ	25
ЛЕГЕНДА ПРО КАЛИНОВИЙ КУЩ	27
ЛЕГЕНДА ПРО ЛІТАЮЧІ ЗОРІ	29
СВЯТИЙ МИКОЛАЙ І ПАСТУШОК	30
СТАРА ЦЕРКВА	32